

статийка въ сѣщитѣ извѣстия на Археологичното общество (т. V, 1865, стълбецъ 80—85, „О фонетическихъ отношеніяхъ между чувашскими и тюркскими языками“). „Статья Хусейна-Фейзы-Ханова“, казва тукъ Ильминскій, „интересна открытіемъ слѣдовъ чувашскаго языка въ древнихъ магометанскихъ надгробіяхъ. Такимъ образомъ мы положительно имѣемъ чувашскіе факты пятисотлѣтней древности“. И наистина, като се вземе въ внимание, че чувашитѣ нигдѣ не се поменувать подъ това име порано отъ XVI вѣкъ, открытіето на молла Хусейна, получаваше за исторіята на тоя народъ изключително значение. Обаче фонетичнитѣ форми които намираме въ надгробнитѣ надписи, не се съгласяватъ напълно съ сегашнитѣ чувашки фонетични закони. Какъ трѣбва да се тълкува това? За да отговори на тоя въпросъ, Ильминскій показва на кратко всички по-главни фонетични особености на чувашкото нарѣчіе въ сравнение съ другитѣ тюркскіе диалекти: 1) тюрск. к прѣминава въ х или ј; 2) тюрск. з = чув. р., казанъ = хоран; 3) т. ј = чув. с, јуз = сѣр, ирми = сѣрми; 4) т. а = чув. о, и, ал = ил вземъ, ека = хора (черъ); 5) тат. у = чув. о; гун = кон, и пѣва до заключение, че формиѣ на чувашкитѣ думи въ старитѣ надписи прѣдставятъ „что-то среднее, переходное между тюркскимъ и нынѣшнимъ чувашскимъ“. „Если предположить“, продължава Ильминскій, „отношеніе чувашскаго языка къ тюркскому такое же, какое находится между романскими языками и латинскимъ, т. е. что чувашскій языкъ, никогда особенный, финскій, въ послѣдствіи ужъ существенно изменился отъ вліянія тюркскаго языка, то вышеупомянутые памятники VIII вѣка гдѣже могутъ указывать эпоху такого переворота въ чувашскомъ языкѣ, эпоху довольно позднюю, когда между татарами господствовало мусульманство. На это указываютъ нѣсколько арабскихъ и персидскихъ словъ въ языкѣ чувашскомъ. Если же чувашскій языкъ былъ такимъ искони, то фонетическія особенности надгробій были ли общи въ данную эпоху всему чувашскому языку или принадлежали особому нарѣчію, въ послѣдствіи поглощенному татарскимъ вліяніемъ? И еще къ какому именно изъ тюркскихъ нарѣчій чувашскій языкъ имѣетъ най-большую близость?“

Естествено е, че Кунику не можеше да не бѣдять познати, както тълкуваніята на молла Хусейнъ Фейзы-ханъ, така и прѣдположеніята на Ильминскій, обаче по извѣстни причини, които ще изложимъ по-долу той не отдаде на надгробнитѣ надписи съ фразата „џиат џѣр“ туй значение, което той приписва на другъ много по-важенъ, споредъ него, наметникъ — на именника. И наистина формулата џиат џѣр прѣдставя вече на първъ погледъ нѣщо странно. Тя е хибридна, нито чисто чувашска, нито чисто татарска. Въ втората часть (џѣр) тълкувателятъ открива чувашска форма, тъй като з || р е свойствено, споредъ него, само на това нарѣчіе; џѣр = џѣз. Но въ таквъ случай, какъво търси прѣзвучното џ въ сѣщата дума, което никакъ не е познато на чувашкия диалектъ. Тукъ може да се очаква само с. Ср. сѣк (не) = т. јук, сѣл (пѣтъ) = јул, сѣр (земя) = јар, јир. Формата би трѣбвало